

Úkolem studentů je přepsat nahrávky krátkých zpráv z Českého rozhlasu Brno. Pro přepis je využíván nástroj ELAN a předem připravená pravidla přepisu. Jedná se o krátké zprávy (cca 5 min), části, ve kterých zní znělka nebo předem natočený rozhovor, se nepřepisují. Pozornost je soustředěna na dodržování spisovné výslovnosti v projevech moderátorů. Materiály, návody a nahrávky studenti sdílí přes Google Drive, je tedy potřebná e-mailová adresa, na kterou je možné sdílení provést (nejlépe Gmail).

Příprava	1
Ovládání programu ELAN	4
Vlastní přepis.....	8

Příprava

- 1) Stáhněte soubor **sablona_rozhlas_Brno.etf** (složka „ELAN, UKÁZKA“ na Google Drive).
- 2) Stáhněte a nainstalujte přepisovací program ELAN.

K propojení zvuku s přepisem používáme transkripční program ELAN vyvíjený v Max Planck Institute for Psycholinguistics v Nijmegen (viz <http://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>).

Před instalací je potřeba mít na svém počítači nainstalovaný program Java, verzi 1.4 nebo vyšší.

Program ELAN instalujte v této verzi odsud, je otestovaná pro češtinu.

Vyberte si instalaci podle vámi používaného operačního systému a postupujte podle pokynů.

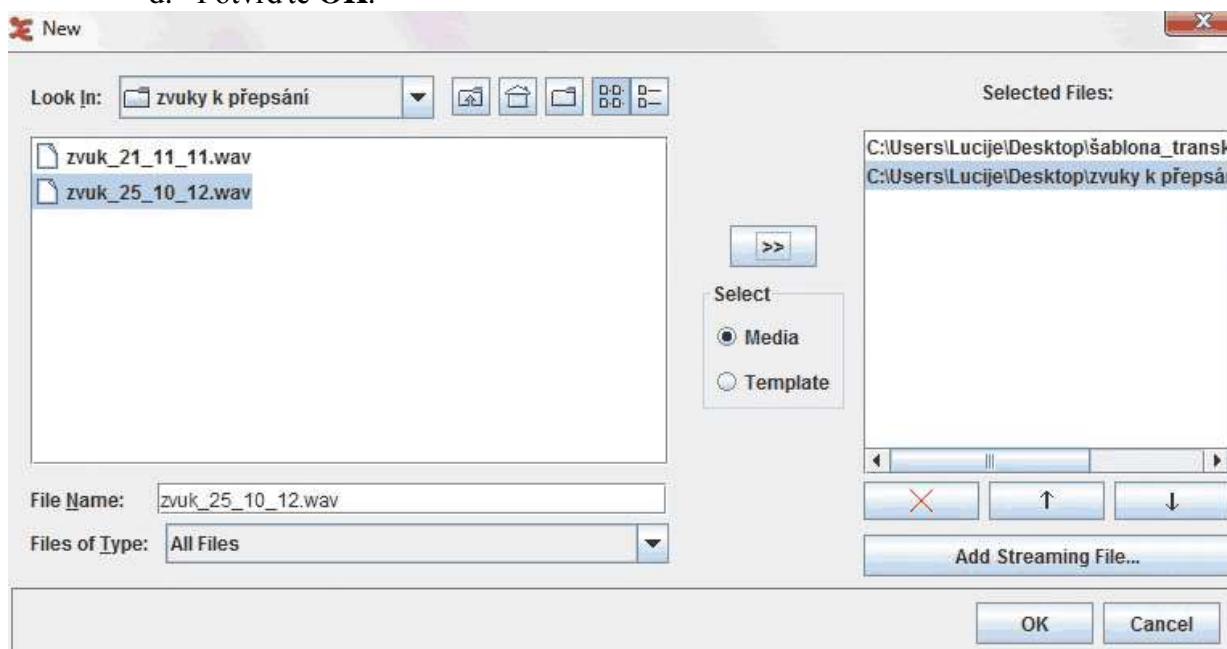
Windows [ELAN 4.4.0](#)

Mac OS X [ELAN 4.4.0](#) (rozbalit ZIP a spustit)

Linux [ELAN 4.4.1](#) (verze bez JRE)
[ELAN 4.4.1](#)

- 3) Stáhněte zvukový soubor, který chcete přepisovat.
- 4) Spustěte ELAN.
- 5) Vložte šablonu a zvukový soubor.
 - a. V menu vyberte **File > New** a objeví se okno. Uprostřed okna by mělo být zakliknuté **Media**.
 - b. Zvolte adresář s uloženou šablonou. V levé části okna kliknutím myši vyberte zvukový soubor a ten pomocí dvojšipky (>>) přesuňte vpravo do okna **Selected Files** (viz obr. 1).

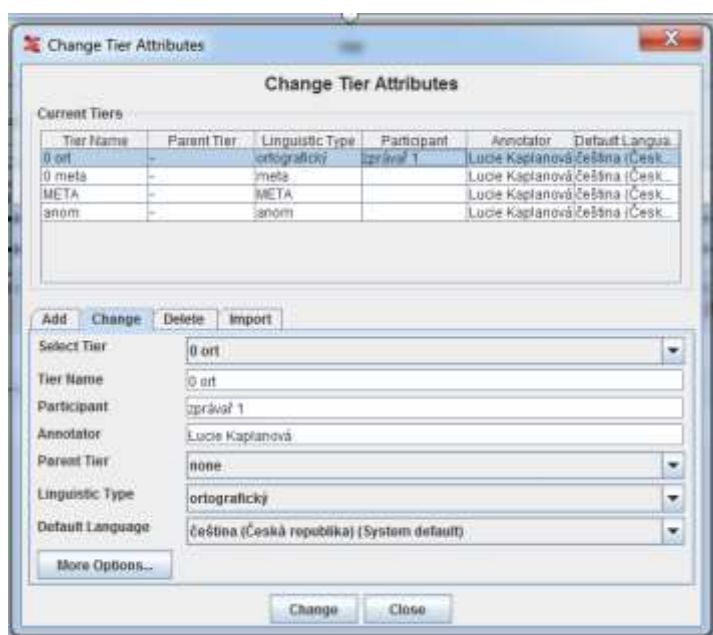
- c. Uprostřed okna zaklikněte **Template**, vyberte adresář s šablonou a pomocí dvojšipky přesuňte do **Selected files**.
- d. Potvrďte **OK**.

obr. 1 Výběr šablony a vložení zvuku

***Pozn.:** Počítač musí mít zvukový výstup (reproduktory nebo alespoň připojená sluchátka), jinak se soubor neotevře.*

- 6) V menu vyberte **Tier > Change tier attributes**. Objeví se okno (viz obrázek níže). Klikněte na řádek se stopou 0 ort a do pole *Participant* vepište označení moderátora (zprávař 1, zprávař 2, zprávař 3). Do pole *Annotator* vepište své jméno. Klikněte na **Change**. Ve stopách 0 meta, META a anom změníte pouze pole *Annotator*. Okno zavřete.
 - a. *Pozn.:* na Change musíte kliknout u každé stopy zvlášť, jinak se změna neuloží.

- 7) V menu vyberte **File > Save as** a uložte jako soubor *.eaf* pod stejným jménem, jako je nahrávka, kterou chcete přepsat.

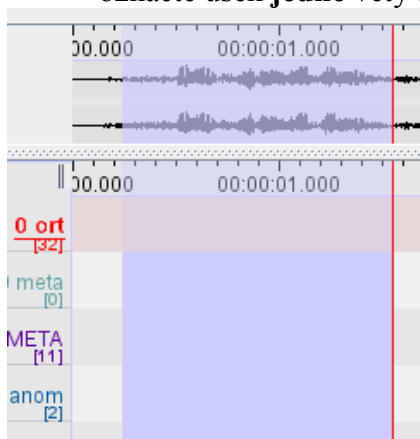
Ovládání programu ELAN

1) Segmentace a anotace

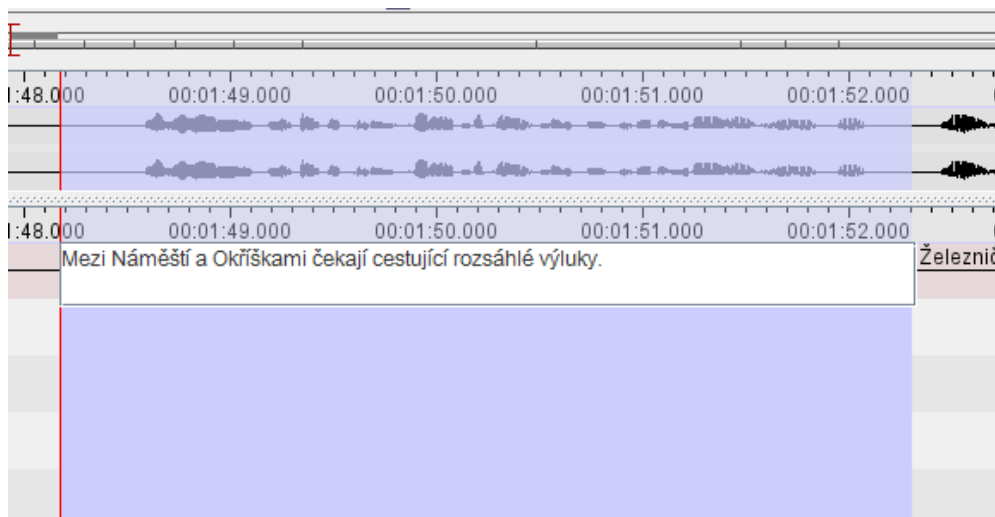
Zvuk a jednotlivé segmenty přepisu můžete ovládat pomocí speciálních tlačítek (viz obrázek níže), vysvětlení jednotlivých tlačítek naleznete na konci této kapitoly.

- a. Pomocí tlačítek pro přehrávání pustíte zvuk, poslechněte si nahrávku a myší označte úsek **jedné** věty (viz obrázek).

- b. Nyní dvakrát klikněte do příslušné stopy, kde se objeví bílý obdélník a do něj přepište vybranou část zvukové stopy (viz obrázek).

- c. Přepis příslušného segmentu je nutné **ULOŽIT** stiskem kláves **Ctrl+Enter** (nebo nastavit automatické ukládání v **Edit > Preferences > Editing > zaškrtnout první dvě položky** – vše, co je do segmentu napsáno, se pak automaticky ukládá).

*Pozn.: Při přepisování je možné využít i jiného postup – v menu **Options** najdete několik modů, které si můžete vyzkoušet. Pak si zvolte způsob přepisu, který vám bude nejlépe vyhovovat. Vždy musíte nejprve v programu ELAN otevřít zvukový soubor a vložit šablonu.*

*Můžete si nejprve nasegmentovat celou nahrávku na věty. K tomu slouží **Segmentation mode** (Menu **Options – Segmentation mode**), kde lze pomocí klávesy **Enter** rychle vytvářet jednotlivé segmenty.*

Dávejte si pozor, do které stopy segment patří (v prvním řádku si vybíráte příslušnou stopu). Segmenty pečlivě zkontrolujte, aby se vám při přepisu neposunuly.

*Po vytvoření segmentů můžete pokračovat přepisem v **Transcription mode** (Menu **Options – Transcription mode**). Výhodou tohoto modu je to, že vždy vidíte celý přepsaný text odpovídající danému segmentu. Zvuková část segmentu je zobrazena vlevo nahoře (můžete si ji přesunout vpravo) a přehrává se pomocí tabulátoru, který funguje zároveň i jako pauza, nebo tlačítek v okně. Nevýhodou je, že nemůžete segmenty upravovat a kontrolovat, zda jsou správně vytvořeny.*

- 2) Zvětšení fontu písma v anotačním modu provedete tak, že kliknete na segment levým tlačítkem myši, aby se stal aktivní. V aktivním segmentu kliknete pravým tlačítkem myši a objeví se nabídka, ze které vyberete druhou položku Font Size a nastavíte si příslušnou velikost fontu.
- 3) Zvuková stopa se dá během přepisu přehrávat dvěma způsoby:
 - a. tlačítkem (je třeba překlikávat mezi tlačítkem a segmentem přepisu), při opakovaném stisku funguje jako pauza. Kombinací tohoto tlačítka se zatržením položky **Loop Mode** se vybraný úsek automaticky přehrává opakovaně.
 - b. pomocí kláves **Shift+mezerník**, opakovaný stisk znamená zastavení (pozor mezerník funguje současně v přepisovaném segmentu, tj. přidává do přepisu mezery).
- 4) Změna hranice segmentu
 - a. Stisknete klávesu **Alt** a umístíte myš na hranici segmentu.
 - b. Zároveň stisknete levé tlačítko a táhnete myší – tím můžete posunout hranici segmentu na libovolnou stranu. Při posouvání hranice se změní kurzor myši na oboustrannou šipku (\leftrightarrow) a segment se označí zeleně.
- 5) Přesunutí segmentu
 - a. Lze přesouvat i celé segmenty. Postupujete podobným způsobem jako při změně hranice segmentu.

- b. Umístíte myš dovnitř (nikoliv na hranici!) segmentu a zmáčknete klávesu **Alt**.
Při přesouvání se změní kurzor myši na křížek .
- 6) Vymazání segmentu
- Dvojklikem myši označíte segment, který chcete smazat.
 - Potom současně stisknete **Alt+D** a segment se vymaže.
- 7) Spojení segmentů včetně spojení přepisů
- Segmenty můžete spojovat i s anotací, kterou obsahují. Označíte příslušný segment, kliknete pravým tlačítkem a vyberete z nabídky. Pokud chcete připojit následující segment, vyberete: **Merge with Next Annotation**; pokud připojujete předchozí segment vyberete **Merge with Annotation Before**.
- 8) Rozdělení segmentu
- Segmenty můžete rozdělovat i s vloženou anotací. Označíte příslušný segment, kliknete pravým tlačítkem do místa, kde chcete segment rozdělit, a vyberete z nabídky **Split Annotation**. Segment se rozdělí na dva, přičemž anotace se zkopíruje do obou. Nezapomeňte proto upravit anotaci v obou nových segmentech.

Tlačítka a klávesové zkratky pro ovládání zvuku

IKONA	CO ZNAMENÁ	KLÁVESOVÁ ZKRATKA
	zpět na úplný začátek přepisu	CTRL+B
	zpět na předchozí	CTRL+PAGE UP
	zpět o 1 vteřinu	SHIFT+LEFT (na klávesnici šipka vlevo)
	zpět o 1 „rámec“ (frame = 40 ms)	CTRL+LEFT (na klávesnici šipka vlevo)
	zpět o 1 „pixel“ (= 10 ms)	CTRL+SHIFT+LEFT (na klávesnici šipka vlevo)
	start/pauza	CTRL+MEZERNÍK
	dopředu o 1 „pixel“ (= 10 ms)	CTRL+SHIFT+RIGHT (na klávesnici šipka vpravo)
	dopředu o 1 „rámec“ (frame = 40 ms)	CTRL+RIGHT (na klávesnici šipka vpravo)
	dopředu o 1 vteřinu	SHIFT+RIGHT (na klávesnici šipka vpravo)
	dopředu na následující	CTRL+PAGE DOWN
	na konec celého zvuku	CTRL+E

Tlačítka a klávesové zkratky pro ovládání segmentů

IKONA	CO ZNAMENÁ	KLÁVESOVÁ ZKRATKA
	přehrání vybraného intervalu (segmentu)	SHIFT+MEZERNÍK
	odznačení vybraného intervalu (segmentu)	ALT+SHIFT+C

 	posunutí na začátek nebo konec segmentu	
---	---	--

Tlačítka a klávesové zkratky pro přechod mezi částmi přepisu

IKONA	CO ZNAMENÁ	KLÁVESOVÁ ZKRATKA
	přechod na předcházející segment přepisu (v aktivní, tj. označené stopě)	ALT+LEFT (na klávesnici šipka vlevo)
	přechod na následující segment přepisu (v aktivní, tj. označené stopě)	ALT+RIGHT (na klávesnici šipka vpravo)
	přechod na segment přepisu o stopu výš	ALT+UP (na klávesnici šipka nahoru)
	přechod na segment přepisu o stopu níž	ALT+DOWN (na klávesnici šipka dolů)

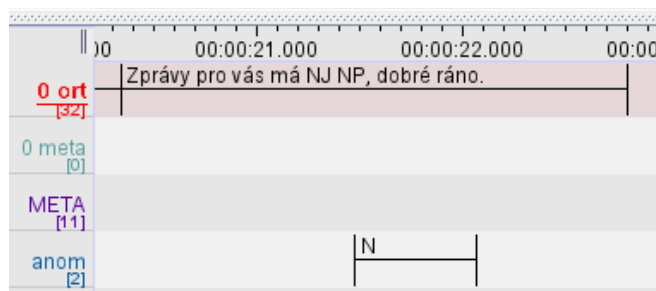
Zaklikávání výběru modů

IKONA	CO ZNAMENÁ	KLÁVESOVÁ ZKRATKA
☐ Selection Mode	během přehrávání ve stopě automaticky označí segment	CTRL+K
☒ Loop Mode	automaticky opakovaně přehrává označený interval (pokud k tomu zakliknete tlačítko pro přehrání segmentu S)	CTRL+L

Seznam těchto i dalších klávesových zkratk najdete v menu **View > Shortcuts**. Příslušné klávesové zkratky se objevují při procházení položek v menu.

Vlastní přepis

- V dolní části okna vidíte 4 stopy pro přepis – *0 ort*, *0 meta*, *META*, *anom*.
 - a. **0 ort**: zde přepisujete to, co říká moderátor
 - b. **0 meta**: zde zaznamenáváte neřečové zvuky moderátora (např. zakašláni, smích); tato stopa je potřeba jen výjimečně, označení zvuku vybíráte z přednastavených možností
 - c. **META**: zde zaznamenáváte znělku a rozhovor ze záznamu, popř. zvuky z okolí (např. hluk v pozadí), opět výběrem z možností
 - d. **anom**: anonymizační stopa, v nahrávkách je potřeba anonymizovat jméno a příjmení moderátora
 - i. Ve stopě *ort* místo křestního jména napíšete **NJ**, místo příjmení **NP**. Do stopy *anom* v úseku, kdy moderátor říká své jméno a příjmení napíšete pouze **N**.

Všimněte si, že segmenty ve stopě *anom* a *ort* jsou různě velké. Je to z toho důvodu, že ve stopě *anom* se segmentuje ve zvukovém signálu přesně pouze kódované jméno a příjmení, zatímco ve stopě *ort* je kódované jméno (NJ NP) součástí celého segmentu repliky.

- Přepisujte pouze promluvu moderátora, nepřepisujte předem natočené rozhovory jiných moderátorů s hosty. Tyto segmenty se vyznačí ve stopě *META* stejně jako části nahrávky, ve kterých je pouze znělka.
- Používá se segmentace po větách, tzn. že 1 segment = 1 věta. Pokud je možné úsek přepsat jako jedno dlouhé souvětí nebo dvě či více samostatných vět, přikláníme se k rozdělení úseku na více samostatných vět.
 - a. Mezi jednotlivými segmenty (větami) v souvislém projevu moderátora nenecháváme místo, segmenty na sebe musí navazovat, i když moderátor mezi větami udělá pauzu. (viz obrázek)

- Interpunkci, velká písmena i zkratky zaznamenávejte ve shodě s pravopisem.
 - a. Vždy si ověřujte výslovnost a pravopis cizích jmen, názvy (měst, zemí, ...), vlastních jmen apod.
 - b. Nemusíte ověřovat věcnou správnost, ale pokud si všimnete chyby (např. moderátor řekne, že nynější prezident USA se jmenuje George Bush), upozorníte na ni.
 - c. Ve stopě ort může být např.: dálnice D2, George Bush, vinohradské divadlo, Divadlo na Vinohradech, ...
- Chyby a odchylky od spisovné výslovnosti zachycujte do hranatých závorek. V hranaté závorce je vždy jen jedno slovo, pokud moderátor vysloví chybně více slov za sebou, přepíšete každé zvlášť.

Co skutečně moderátor řekl	Stopa ort
Místem projedete bez větší komplikací.	Místem projedete [projedete] bez větších [větší] komplikací.
Zásilka v hodnotě čtyři a čtvrt milionu korun je hrazená ze státního rozpočtu.	Zásilka v hodnotě čtyři a čtvrt milionu korun je hrazena [hrazená] ze státního rozpočtu.
První investici přesáhne sto milionů.	První investice [investici] přesáhne sto milionů.
Nejvyšší odpolední teploty minus čtyři až nula stupňů Celsia.	Nejvyšší odpolední teploty minus čtyři [štyři] až nula stupňů Celsia.
Na Vysočině postupně čerstvý s nárazy o rychlosti padesát pět až sedmdesát kilometrů za hodinu.	Na Vysočině postupně čerstvý s nárazy o rychlosti padesát pět až sedmdesát [sedmdesát] kilometrů za hodinu.
počítejte z výlukou	počítejte s [z] výlukou
počítejte s výlukou	počítejte s výlukou
Na schledanou.	Na shledanou [schledanou].
Na zhledanou.	Na shledanou [zhledanou].
dálnice mezi Prahem a Brnou	dálnice mezi Prahou [Prahem] a Brnem [Brnou]

Číslovky sedm, osm. Pro rozhlas je doporučená výslovnost *sedum, osum* (pokud je vysloveno jinak, zachytit).

„Sh“. Česká výslovnostní norma u skupiny hlásek „sh“ povoluje výslovnost „sch“ i „zh“. Obojí zachycujeme do hranatých závorek.

Předložka „s“ spojená se 7. pádem. Do hranatých závorek zachycujte i povolenou výslovnost „z“.

- Přereknutí značte do špičatých závorek <PR>. Za přereknutí považujeme případy, kdy se moderátor opraví.

Co skutečně moderátor řekl	Stopa ort
Prezident by se měl by měl přijet	Prezident <PR by se měl> by měl přijet
Dvě vym významné stavby	Dvě <PR vym> významné stavby

- Slabikování značte do špičatých závorek <SB>.

Co skutečně moderátor řekl	Stopa ort
ry chlo bru slař ka	<SB rychlobruslařka>

- Nesrozumitelný nebo špatně srozumitelný úsek značte do kulatých závorek. V závorce číslicí uveďte počet slov (odhadem) nebo odhadované slovo.

Co skutečně moderátor řekl	Stopa ort
dlařkj adlsf nový most bude stát	(2) nový most bude stát
prý prezident nepřijal	(prý) prezident nepřijal

- Hezitační zvuky zapisujte pomocí @ (krátký hezitační zvuk – @, dlouhý hezitační zvuk – @@)

Co skutečně moderátor řekl	Stopa ort
Bude zataženo ee s deštěm	Bude zataženo @ s deštěm
Bude zataženo ééééé s deštěm	Bude zataženo @@ s deštěm

- U zpráv o počasí použijte pomlčku u tlakové tendence:

Stopa ort
Tlaková tendence – setrvalý stav, odpoledne slabý pokles.